

guaus: vadosus» en Busa-N. (1507, D-14); però ja *gual* en el *Colloqui de les Dames* valencià, que és dels darrers anys del S. xv, assegurat aquí per la rima (en un reguitzell d'allusions lúbriques): «la del brial, / ell li abeura lo... punyal / fins a les dolces; / les carns té fluxes com cimolses / la malastruga! / no és, emperò, gens paura / en dar-se al *gual* [brava nedadora], / ni en calar-se / ... l'ascandal [ESCANDALL] fins les fraxures» (v. 725). I ja no coneix altra forma Lacav.²

En la Renaix. l'usen bons escriptors que no s'atenen a fonts lexicogràfiques: «Tan bon punt hagué atravesat lo *gual* de la torrentera, descavalcà, posant-se al braç los remes de les brides», Vidal Val. (*Rosada d'Estiu*, 253); «a entrada de fosc, arribàvem a les envistes de la carretera de Manresa a Berga sobre 'l riu Llobregat, i vaig parar-me en un petit casinyot per prendre un guia que m'ensenyés un *gual*, ja que no era pas cosa de buscar cap pont --- creuat a tothora --- de petits escamots de --- l'enemic», «atravessàrem el Llierca per sota el pas del Duc --- tement en Rafel que seria impossible remuntar el rieral per les feréstegues gorges del pas d'en Roca sense passar l'aigua a *gual* moltes vegades», MrnVayreda (*Carlinada* XII, p. 192; *La Puny.* XXIV, 362; 279); «Se surt de Ripoll per --- la casa de *Las Tenes* --- s'atravessa la riera de Vallfogona --- se passa a *gual* per dues vegades seguides la riera --- se puja a Vallfogona ---», Artur Osona (*Guia de Collsacabra*, 15); «De tant en tant la Irene havia de fer marrada per cercar el *gual* o la passera d'un rec», Coromines (*Prometeu*, VII, 127); i la cita de VCatalà en *AlcM*.

També viu en la llengua parlada (cf. la nota 2), i en aquesta forma, àdhuc a Mallorca: «és viu a Sa Pobla en el sentit de 'pas sec d'un riu o torrent o síquia» (BDLC VIII, 193). O bé en altres de més arcaiques: el camí més de Marzá i Garriguella a Vilabertran i Figueres passava la Muga allà on hi desaiuba el *Rec del Gaus* (provinent de Peralada), 1958, car és en terra planera, si bé ja feia anys que hi feren un pont. Molt repetit en domini ross.: pel 1959 encara passaven la Ribera d'Angostrina, prop de Sant Martí, pel *Gau de l'Avellanosa*, i damunt el Querol hi ha la *Tolla del Gau* al peu de La Tor; damunt la Tet hi ha el *Solà dels Gaus* dessota Canavelles; més avall tinc notes imprecises d'alguns altres en aquest riu i a l'Alt Tec: a Palaldà queda com a nom *El Gau* d'un mas i el còrrec que hi ha per la dreta del riu. I més a l'Oest se'n troba encara algun més en els rius pirinencs, fins a la Pallaresa, de la qual es tributari el *Riu del Gau*, al peu de Baiasca (1959), que trobo escrit «del *Guaú*» en un paper local de 1602, facilitat per J. Lluís. *Gou* parlant del rocam marí del Cap de Creus, en un poema de JVFoix, que crec ho ha sentit als pescadors del Port de la Selva. En altres zones el mot sembla oblidat popularment, no sé si des de fa gaire.³

El català pertany a la gran zona de la Romània on aquest mot apareix amb la v- canviada en una w- germànica, d'on *gg-*. És sabut que VADUM solament ha mantingut la v- en el roms. *vad*, port. *vau*, cast. *vado*, i en alguns parlars dels Grisons, de Sardenya i del Sud

d'Itàlia (REW, 9120a). Fora d'això es parteix d'una pronúncia WADU, que degué ser molt antiga puix que constitueix la base de les formes del mot en it. *guado*, fr. *gué*, oc. *ga*, i degué haver-hi en aragonès, almenys a les valls pirinenques, una forma *guat*, per bé que només documentada en el nom, molt antic, del poblet d'*Escusaguat*, en el partit de Jaca, que ja MzPi. va demostrar (*Orig.*, 193) que és un compost provinent d'*escusa guad*: com si diguéssim: 'si passes per aquest pont t'estalviaràs de passar a *gual*'.

La pron. WAD(U), com en casos semblants (GAS-TAR...) s'explica per la influència del terme quasi igual que usen les llengües germ. per dir això: el verb WADAN és comú a totes elles (casualment no documentat en gòtic, el lèxic del qual només coneixem en part) i des dels orígens de cada una: esc. ant. *vaða*, frisó ant. *wada*, ags. *wadan*, angl. *wade*, neerl. mj. i b-al. mj. *waden*, a-al. ant. i mod. *waten*, que poden significar 'obrir-se pas', i 'caminar' (com llur germà indoeuropeu, el ll. *vadere*), però que ja des dels orígens s'usaren especialitzats en l'acc. 'travessar aigües, passar un corrent a *gual*'. Fins i tot si no fos segura l'existència d'un substantiu **wad* 'gual' en francic (llengua que només coneixem per inducció), n'hi hauria hagut prou amb la del verb per causar el canvi de VADUM en ll. vg. *wadu*, car notem que els exèrcits romans de la baixa època (des del temps d'Armini fins als d'Àtila i de Carlemany) es reclutaven en gran part amb gent de llengua germànica o que havia viscut llarg temps a Renània, en curs d'instrucció, de guarnició o d'aguerriment.

Arà bé el pas del corrents d'aigua, a *gual*, és cosa d'interès primordial dels exèrcits. S'explica bé, així, que el canvi ja no vagi afectar el llenguatge avial dels antics romanesos, sards, sicilians i castellano-portuguesos, pobles on el llatí prengué arrels i formes definitives abans que el llatí vulgar es ressentís de la influència de les legions i dels auxiliars francs o longobards.

Escaient-se, però, el domini català justament arran del límit entre les àrees de WADU i VADU del llatí vulgar, no pot sorprendre que s'hagi mantingut algun testimoni, en la nostra toponímia almenys, d'aquesta darrera forma bàsica. Ja he indicat en nota que potser visqué en alguna part del territori mossàrab: sobretot en la forma del diminutiu VADELLUM; i alguna cosa referent al Princ. hi afegí Balari (*l. c.*). A la Vall de Ribes hi ha el poblet del *Baell*; on l'etimologia pot legitimar-se, sigui pel gros torrent que baixa a desaiuar al Freser des d'aigües amunt del poble, i passa enfront de les cases; sigui perquè, trobant-se a l'altra banda del Freser, davant per davant de la capital de la vall, abans es travessés aquest riu a *gual*, per anar-hi. En E. T. C. II, 25, 58 (cf. 96) dono proves que el nom del poble ribagorçà de *Baells* ve d'això, i que *La Baella*, pas per on es va de Claravalls a Areny, travessant una barrancada d'abundós corrent, prové del plural ll. VADELLA.

DERIV.: *Gualejar*. *Guaúós* (Busa-N., supra). *Guadada* 'pas a *gual*', que Balari assenyala en un document de 1077. +*Guaell* > *Güell*, provinent del VA-